

KIRJA-ARVIO:

JÄTETYT JÄLJET

Huttunen, Sirpa & Nuolijärvi, Pirkko (toim.) 2005: Tahdon sanoa. Kirjoituksia kielen ja perinteen voimasta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1035. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 186 sivua.

Maarit Viljakainen

Kalevalaisten Naisten Liiton 70-vuotista taivalta suomen kielen ja kansanperinteen edistämiseksi juhlistetaan artikkelikokoelmalla *Tahdon sanoa. Kirjoituksia kielen ja perinteen voimasta*. Sirpa Huttusen ja Pirkko Nuolijärven toimittama teos koostuu kahdeksasta naispuolisen tutkijan artikkelista. Naisnäkökulma on esillä jossakin määrin myös artikkeleissa. Esimerkiksi Tarja Kupiainen pohtii kalevalamittaisissa kertovissa kansanrunoissa toimivia nuoria naisia ja pyrkii löytämään vaihtoehtoisia tulkintoja erityisesti ”Hirttäytyneen neidon runolle” ja ”Vellamon neidon onginta” -runolle. Irma-Riitta Järvinen puolestaan esittelee ensimmäisiä naispuolisia perinteenkerääjiä. Toisaalta suomalaisten itseoppineiden talonpoikien ensimmäisiä askeleita kirjallisten dokumenttien maailmassa tarkasteleva Taru Nordlund kirjoittaa, että hän olisi halunnut tutkia artikkelissaan 1800-luvun alun itseoppineiden suomenkielisten naisten kirjallisia kuvauksia omasta elämästään, mutta arkistoista ei yksinkertaisesti löytynyt aineistoa tutkittavaksi. Naisnäkökulma on artikkelikokoelman epävirallinen punainen lanka. Kokoelman virallinen punainen lanka on ihmisen iankaikkinen tarve sanoa, kertoa ja jättää itsestään jälkiä. Toisaalta myös toisen ihmisen äänen kuunteleminen on tärkeää.

Tahdon sanoa on jaettu kolmeen osioon. Loitsujen ja kansanrunojen maailmasta edetään itseoppineiden talonpoikien, kenttätöön, arkistokirjoittamisen ja lasten saduttamisen kautta kieleen, vähemmistöidentiteettiin ja nykysuomalaiseen kielimaailmaan. Esipuheessa toimittajat kirjoittavat, että he haluavat artikkelikokoelmallaan painottaa oman kulttuurin merkitystä nykyihmisen elämässä ja tarjota näkökulmia tähän päivään myös menneiden sukupolvien sanojen voimalla.

PARANNUSRIITTI UUDESTA NÄKÖKULMASTA

Kokoelman avaus on varsin painokas. Ulla Pielan artikkeli ”Parantajan rituaalinen kosketus” on varmasti antoisin lukijoille, jotka tuntevat entuudestaan loitsuja ja suomalaista loitsututkimusta. Käsitteet *rituaalinen tila*, *parantava narratiivi*, *parantajuuden tuottaminen*, *sairaudet epämääräisinä kategorioina* ja *rituaalinen kosketus* saattavat hämentää, vaikka Piela selittääkin ne ja käyttää esimerkkejä. Pielan kiinnostus ei kohdistu aikaisemman suomalaisen loitsututkimuksen tapaan parannusriittiin näytelmänä tai tietäjään näytelmän päähenkilönä vaan parantajuuteen todellisuutta muuttamaan pyrkivässä rituaalisessa tilassa. Etnometodologisen ja narratiivisen tekstintutkimuksen näkökulmasta Piela kysyy, mitä Pohjois-Karjalasta 1800-luvulla tallennetut loitsutekstit kertovat parannusriitistä elämyksellisenä rituaalisena tilana ja miten parantaja tuottaa siinä kokemuksen parantumisesta. Kiinnostavana lähtökohtana on loitsun *minä*, joka kertoo toimistaan, tunteistaan ja toiveistaan tuottaen näin sekä oman parantajuutensa että sairaalle kokemuksen tervehtymisestä. Piela siirtää näkökulman riittinäytelmästä parantavaan narratiiviin. Tosin, kuten Piela toteaa, aikaisemmat näkemykset parannusriitin luonteesta ja myös tietäjyydestä täydentävät ja auttavat tarkasteltaessa etnometodologisesta ja narratiivisesta tekstintutkimuksesta käsin parannusriittiä ja rituaalista tilaa sen kontekstina.

Artikkelissaan Piela esittää monia mielenkiintoisia havaintoja, joista mainittakoon esimerkiksi kokonaisuudessaan luku ”Parantaja rituaalisen tilan tuottajana”. Pielan mukaan parantaja tuottaa oman minänsä, oman parantajuutensa, parannusloitsuissa olevien *Tietäjän sanojen* avulla. Tärkeät loitsuteemat keskittyvät tietäjän voimien ja taitojen kokoamiseen ja esille tuomiseen. Piela toteaa, että Tietäjän sanojen teemat osoittavat myös sen, että parantajalla on tärkeä merkitys elämyksellisen ja kokemuksellisen rituaalisen tilan emootioiden välittäjänä. Taudinaiheuttaja saa osakseen vihaa ja ylenkatsetta, kun potilasta kohtaan parantaja tuntee empatiaa ja välittämistä. Piela korostaa, että puheen ja tekojen dialoginen suhde tuottaa rituaalisen tilan, jonka tarkoitus on saada sairas tuntemaan itsensä terveeksi. Parantava narratiivi rakentuu niin kerronnallisista keinoista kuin emootioista, kognitioista ja käyttäytymisestä.

KIRJOITETTUA JÄLKIÄ

Teoksen toisen osion kiinnostavinta antia ovat Taru Nordlundin ja Irma-Riitta Järvisen artikkelit. Nordlundin kirjoitus ”Miten ja miksi kansa alkoi kirjoittaa?” valottaa 1800-luvun alun itseoppineiden kirjoittajien edesottamuksia kirjallisessa maailmassa. Nordlundilla on aineistonaan 45 suomenkielistä kirjettä vuosilta 1802–1828. Kirjeiden kirjoittajat ovat pääasiassa Pohjois-Savosta, Kainuusta ja Pohjois-Karjalasta kotoisin olevia talonpoikia, jotka kävivät liikekirjeenvaihtoa oululaisen Bergbomin kauppahuoneen kanssa. Nordlund toteaa, että tilastojen mukaan artikkelin aineistoa ei edes pitäisi olla olemassa, koska kirjoitustaito oli suomenkielisen kansan keskuudessa todella harvinaista 1800-luvun alussa. Prosessia, jonka kautta kansa oppi kirjoittamaan, ei ole

toistaiseksi juuri tutkittu. Omin päin oppineiden, kenties painettuja kirjoitusaakkosia ja uskonnollisia tekstejä mallinaan käyttäneiden kirjoittajien kielellisestä tasosta tiedetään vielä vähemmän. Nordlund tarkastelee artikkelissaan kirjoittamaan tottumattomien ihmisten kirjakieltä, tekstien taustalla olevia kirjallisia malleja ja niiden näkyvyyttä teksteissä sekä tekstien kielimuotoa: edustavatko tekstit murrettä, kirjoitettua puhetta, kirjakieltä vai jotakin näiden väliltä. Luin Nordlundin artikkelia innokkaasti. Erityisen utelias olin aineistoesimerkkien suhteen: minkälaisin sanakäantein ja minkälaisella kielellä 1800-luvun alun talonpoika oikeasti kirjoitti?

Irma-Riitta Järvinen esittelee artikkelissaan Charlotta Europaeuksen, Lilli Liliuksen (myöhemmin Rainio), Fanni Pajulan, Jenny Paulaharjun ja Helmi Helmisen, jotka antoivat ensimmäisinä naisina oman aktiivisen panoksensa perinteenkeruuseen 1800- ja 1900-luvulla. Järvisen artikkeli havahduttaa. Ainakin minulle nämä naiset ja heidän työnsä ovat yllättävän vieras ja tuntematon aihe.

Artikkelista käy ilmi, että naiskerääjät olivat luonnollisesti kiinnostuneita naisten asioista ja elämästä. Esimerkiksi Lilius julkaisi vuonna 1889 kaunistelemattoman kirjoituksen kansannaisen elämästä maaseudulla. Järvinen toteaa Peräpohjolan, Lapin ja Pohjanmaan naisten elämän ja perinteen specialistin Jenny Paulaharjun kohdalla, että tämä haastatteli ennen kaikkea naisia muun muassa synnytyksiin ja lasten hoitoon liittyvistä asioista, joista ei mieskerääjille kerrottu yhtä vapautuneesti. Pajula, Paulaharju ja Helminen pyrkivät kenttätyössään 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa syventymään kiireettä haastateltavien elämään ja näiden osaamaan perinteeseen. Samoja ihmisiä haastateltiin useampaan kertaan. Esimerkiksi Paulaharjun pariskunnan kohdalla Jenny halusi viipyä ihmisten luona kun taas Samulilla oli kova kiire paikasta ja ihmisestä toiseen.

Artikkelikokoelman toiseen osaan sisältyy myös Pauliina Latvalan artikkeli ”Saa tutkia vasta vuonna 2030”. Tekstejä tuleville sukupolville”. Latvala tarkastelee perinnearkistolle kirjoittamista ja arkistovastaajia sekä yleisellä tasolla että keskittyen yhteen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston vakituiseen vastaajaan, jämsäläiseen Maire Hirvoseen.

KIINNOSTAVA PAKETTI

Kalevalaisten Naisten Liiton juhlijulkaisun päättävät kielitieteilijät Anneli Sarhima ja Pirkko Nuolijärvi. Etenkin Sarhimaan artikkeli vähemmistöidentiteetin muodostumisesta kertomuksissa, joissa Venäjän karjalaiset puhuvat omasta kielestään, on varmasti monia perinteentutkijoita kiinnostava kirjoitus. Kaiken kaikkiaan *Tabdon sanoa* on oivallinen ja mukavasti monipuolinen syntymäpäivälahja liiton jäsenille, mutta toki myös kaikille muille. Sitä paitsi juhlikirja on kauniissa paketissa: kirjan kannet ovat ihastuttavan vihreät ja raikkaat.

FM Maarit Viljakainen on perinteentutkija Joensuun yliopistossa.